

Palača Vranyczany-Dobrinović u kontekstu Zelene potkove

Vorić, Laura

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:441184>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Filozofski fakultet u Rijeci
Sveučilište u Rijeci
Odsjek za povijest umjetnosti
Sveučilišna avenija 4, Rijeka

Završni rad

PALAČA VRANYCZANY-DOBRINOVIĆ U KONTEKSTU ZELENE POTKOVE

Studentica: Laura Vorić

Godina: 3.

Studijske grupe: Povijest i povijest umjetnosti

Mentor: dr. sc. Julija Lozzi Barković, red. prof.

Rijeka, 13. 09. 2021.

Sadržaj	
Sažetak.....	0
Uvod	1
1. Zagreb.....	2
1.1. Povijesni kontekst	2
1.2. Historicizam u arhitekturi grada.....	3
2. Barunska obitelj Vranyczany-Dobrinović	5
2.1. Ljudevit Vranyczany-Dobrinović (1845.-1929.)	6
3. <i>Zelena potkova</i>	8
4. Trgovi	10
4.1. Trg Nikole Šubića Zrinskog.....	10
4.2. Trg Josipa Jurja Strossmayera.....	10
4.3. Trg kralja Tomislava	10
4.4. Trg Ante Starčevića.....	11
4.5. Botanički vrt.....	11
4.6. Trg Marka Marulića	11
4.7. Trg Ivana, Antuna i Vladimira Mažuranića	11
4.8. Trg maršala Tita	12
4.9. Ulica Antuna Mihanovića.....	12
5. Palača Ljudevit Vranyczany-Dobrinović	13
5.1. Otto von Hofer (1847.-1901.)	13
5.2. Izgled palače - eksterijer	14
5.3. Tlocrt palače – podrum, prizemlje, prvi kat i drugi kat, tavan.....	14
5.4. Interijer	16
5.5. Umjetnine.....	18
5.6. Dvorište.....	21
6. Palača Vranyczany danas	22
Zaključak	23

Literatura.....	24
Popis priloga	25

Sažetak

Fokus ovog rada je predstavljanje Palače Vranyczany-Dobrinović u sklopu Zelene potkove kao jedne od značajnijih historicističkih palača u Hrvatskoj. Uvodni dio rada predstavlja grad Zagreb u njegovom povijesnom kontekstu kao i njegovu historicističku arhitekturu, odnosno dolazak historicizma u grad. Također je i predstavljena obitelj Vranyczany-Dobrinović i biografija baruna Ljudevita koji je inicijator izgradnje palače. Nakon toga rad objašnjava nastanak Zelene potkove, njezin smještaj te koji trgovci tvore potkovu. Također je naveden sažeti opis trgova. U središnjem djelu rada se govori o palači Vranyczany-Dobrinović. Govori se o arhitekturu koji je zaslužan za izgradnju i njegova kratka biografija te izgled palače, odnosno njeni tlocrti, eksterijeri, interijeri i dvorište. Na kraju se prikazuje današnja palača u kojoj se nalazi Moderna galerija

Ključne riječi: Zagreb, historicizam, Ljudevit Vranyczany-Dobrinović, Zelena potkova, Moderna galerija

Uvod

Tema ovog rada je prikaz palače Vranyczany-Dobrinović u sklopu zagrebačke Zelene potkove kao jedne od značajnijih historicističkih građevina u Zagrebu. Cilj ovog rada je istražiti palaču i njezin povijesni pregled. Rad je podijeljen u šest poglavlja. Prvo poglavlje govori o povijesnom kontekstu grada Zagreba i historicističkoj arhitekturi u gradu zbog lakše elaboracije palače. Drugo poglavlje se bavi barunskom obitelji Vranyczany-Dobrinović, njihovom povijesti i začetnikom izgradnje palače barunom Ljudevitu Vranyczany-Dobrinoviću. Treće poglavlje je posvećeno Zelenoj potkovi ili Lenuncijskoj potkovi u kojoj je Milan Lenuci idejni začetnik. Također je u sklopu Zelene potkove naslov *Trgovi* koji prikazuju sedam trgova, jedan botanički vrt i ulicu Antuna Mihanovića jer oni tvore Zelenu potkovu. Nakon toga je četvrto poglavlje o palači Vranyczany-Dobrinović. U početku se opisuje smještaj palače koja se nalazila na Strossmayerovom trgu 12, danas u ulici Andrije Hebranga 1. Njezina izgradnja je počela 1881. godine, godinu dana nakon velikog potresa, a dovršena je 1883. godine. Projektant palače je bio Otto von Hofer dok je graditeljske radove izveo Ferdo Kondrat. Palača je dvokatnica s prizemljem koja ima reprezentativni glavni ulaz na sjecištu dviju ulica. Na stražnjoj strani se nalazi dvorište, odnosno vrt u kojem se nekoć nalazilo cvijeće i egzotično drveće. Palača je u interijeru ukrašena raznim umjetninama jer je sam barun bio veliki sponzor. U zadnjem poglavlju se govori o palači danas i Modernoj galeriji koja je smještena u njoj od 1934. godine.

1. Zagreb

1.1. Povijesni kontekst

Zagreb je glavni grad Republike Hrvatske kao i njezino političko i gospodarsko kao i kulturno središte. Smatra se da je grad osnovan između 1093. i 1095. godine što saznajemo putem isprava koje je ostavio ostrogonski biskup Felicijan iz 1134. godine¹.

Grad se u ranom srednjem vijeku nalazio na lijevoj obali Crikvenika ili Medvedščaka te je obuhvaćao prostor današnjeg kaptola i područja oko njega. Glavnina današnjeg grada se nalazi između rijeke Save i Medvednice dok se sjeverni dio uspinje medvedničkim pristranicama, a južni je prešao rijeku Savu. Zagrebačka je biskupija utemeljena 1094. godine te se smatra a je već u 9. stoljeću postojala župna crkva u gradu tj. na području današnjeg grada. Današnji Kaptol je bilo županijsko središte i tvrđava te povremeno sjedište hrvatskog bana koji je nosio izvršnu vlast. Grad je bio pogođen tatarskom provalom 1242. godine te je zagrebačka katedrala služila za konjušnicu, dok su je na svom odlasku ostavili u ruševnom stanju. Dolaskom Tatara, hrvatsko-ugarski kralj Bela IV. grad Zagreb proglašava slobodnim kraljevskim gradom s vlastitim sudstvom i potpunom autonomijom koji je i dalje podložan kralju. Također zbog tatarskih provala, kralj je naredio utvrđivanje Gradeca 1266. godine te time dobiva oblik trokutaskog lista koji je opasan bedemima s kulama i vratima te provalom Turaka oko 1478. godine, Kaptol se također ograđuje bedemima s kulama u obliku četverokuta². Godine 1527., preostali dijelovi današnje Hrvatske koji nisu pali pod Turke ili Mlečane su ušli u sastav Habsburške Monarhije. Grad u to vrijeme postaje politički centar i glavni grad Hrvatske Države. Zbog svog nesigurnog podneblja, odnosno zbog pobuna seljaka i vojnika, ban se seli 1756. godine u Varaždin te je grad nosio titulu glavnog grada sve do požara 1776. godine³. Zagreb se tijekom 18., ali i 19. stoljeća morao opirati germanizaciji koju je nametao austrijski car Josip II. kada uvodi njemački jezik kao službeni u cijeloj Monarhiji te se opire i mađarizaciji kada se nakon sabora u Budimu htio uvesti kao službeni u Hrvatskoj⁴.

U prvoj polovici 19. stoljeća počinju se promicati jezične i pravopisne ideje kao i političke. Takvo promicanje je služilo kao oporba ugarskom imperijalizmu te kao stvaranje ideje o samostalnoj sjedinjenoj Hrvatskoj. Između 1830. i 1848. godine, grad, ali i cijela

¹ Horvatić, D. (1995.), *Zagreb i okolica: povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote, turizam, plan grada i okolice*, Turistički vodič-fotomonografija, Mate, Zagreb, str. 7

² Horvatić, D. (1995.), *Zagreb i okolica: povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote, turizam, plan grada i okolice*, Turistički vodič-fotomonografija, Mate, Zagreb, str. 7-10

³ Horvatić, D. (1995.), *Zagreb i okolica: povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote, turizam, plan grada i okolice*, Turistički vodič-fotomonografija, Mate, Zagreb, str. 13

⁴ Horvatić, D. (1995.), *Zagreb i okolica: povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote, turizam, plan grada i okolice*, Turistički vodič-fotomonografija, Mate, Zagreb, str. 19

današnja Hrvatska, su bili pogođeni hrvatskim narodnim preporodom koji je predstavljao prihvaćanje jedinstvenog hrvatskog književnog jezika i pravopisa kao i njegovo uvođenje u javne službe⁵.

1.2. Historicizam u arhitekturi grada

Historicizam kao stilski pravac se u Europi znatno ranije razvija nego u Hrvatskoj. U Engleskoj se počeo razvijati oko 1740. godine kao *revival* gotike, dok u njemačkim zemljama oko 1773. godine te se smatra da započinje potaknut događajima u Engleskoj. Stil historicizma je spoj klasicizma i neogotike, ali isto tako i toskanskog quattrocenta i sjevernjačke renesanse te romaničke i bizantske umjetnosti.

Svaki od tih stilova prikazuje novi sadržaj promatranja i doživljaja svijeta 19. stoljeća. U Hrvatskoj je važan historicizam jer na njega utječu srednjoeuropsko-alpsko područje isto kao i mediteranski prostor⁶. Strogi historicizam je bio važan za monumentalizaciju prostora grada jer je prilagođavao uzorke sadržajima i funkcijama koji su već bili određeni u urbanome prostoru. Crkvena se arhitektura oslanjala na graditeljske oblike srednjeg vijeka, dok je profana na klasičnu umjetnost i renesansu⁷. Važna osoba za oblikovanje življenja u Hrvatskoj tijekom 19. stoljeća bio je Iso Kršnjavi⁸ koji je razradio program epohe. Njegov doprinos se može vidjeti na zgradi Odjela za bogoštovlje i nastavu Kraljevske zemaljske vlade u Zagrebu. Prostor je sklop antike i humanizma koji prikazuje razvoj prosvjete i kulture među hrvatskim stanovništvom. U dvorištu je bila neorenesansna ograda, koju je napravio Herman Bollé⁹ sa suradnicima iz Obrtne škole, dok su u nišama na sjevernom i južnom pročelju zgrade bila poprsja Platona i Aristotela, rad kipara Rudolfa Valdeca¹⁰. Stubište zgrade je oslikano u pompejanskom stilu koji prikazuje muze i Apolona, rad Ivana Tišova¹¹, dok je središnja prostorija bila u stilu visoke renesanse s pozlaćenim kartušama u kojima su smještene šest

⁵ Horvatić, D. (1995.), *Zagreb i okolica: povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote, turizam, plan grada i okolice*, Turistički vodič-fotomonografija, Mate, Zagreb, str. 23

⁶ Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 16-17

⁷ Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 24

⁸ Hrvatski povjesničar umjetnosti, slikar, kulturni i javni djelatnik (1845.-1927.), Kršnjavi, Isidor. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 7. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34241>

⁹ Hrvatski arhitekt njemačkog podrijetla (1845.-1926.), Bollé, Herman. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 7. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8551>

¹⁰ Hrvatski kipar (1872.-1929.), Valdec, Rudolf. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 7. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63690>

¹¹ Hrvatski slikar, štitićenik I. Kršnjavog (1870.-1928.), Tišov, Ivan. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 7. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61471>

kompozicija poznatih hrvatskih slikara kao i u povišenoj lođi¹². Bela Čikoš-Sesija¹³ je oslikao tzv. *renesansnu sobu* dok je prema već postojećim predlošcima Ivan Clausen uz pomoć učenika Obrtne škole izveo tzv. *pompejansku sobu*¹⁴. Iso Kršnjavi je duh klasike i kršćanstva pretočio u idealnu humanističku naobrazbu¹⁵. *Romantični historicizam* se u Zagrebu pojavio 60-ih godina 19. stoljeća, dok *strogi historicizam* se javlja 70-ih godina u stilu neorenesansne talijanske i sjevernjačke provenijencije te neogotike dolaskom Hermana Bollé u Hrvatsku koji projektira sakralne i profane objekte kao Kemijski laboratorij na Strossmayerovom trgu (1882.-1884.), Evangelističku crkvu i općinu (1882.-1887.), kompleks Mirogoja (1883.-1914.)¹⁶ kao i fontane, meteorološki stup, željezne ograde i vrata u sklopu urbane opreme grada¹⁷. Bollé je bio središnja figura u arhitekturi historicizma. Njegovo djelovanje u Zagrebu započinje obnovom katedrale na kojima se može uočiti dualitet starog i novog. Svetište katedrale je u stilu *romantičnog* historicizma između 1842. i 1845. godine dok je od 1856. do 1859. godine ipak za vanjsku fasadu katedrale unajmljen Ludwig Zettl¹⁸. Na kraju Friedrich Schmidt¹⁹ 1878. godine izrađuje nacrt u kojem zadržava stari portal te niži krov nad svetištem s dva neogotička zvonika²⁰. Bollé nakon toga preuzima gradnju do 1902. godine. Kasni *historicizam* se javlja na prijelazu 19. na 20. stoljeće te ga obilježava *revival* klasicističke estetike u kojemu se upotrebljava neobarok i neorokoko²¹. S izgradnjom *Zelene potkove* od 70-ih godina započinje udruženje javnog interesa i planerske bolje koja je stvorila reprezentativni dio novog središta grad²². Za urbanizam historicizma u Zagrebu je karakteristično stvaranje memorijalnog panteona na Zrinjvcu i drugog na Mirogoju kao rad Hermana Bolléa. Iso Kršnjavi je inicirao na Zrinskom trgu monument historicističke gradnje, odnosno *školski forum*.

¹² Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 21

¹³ Hrvatski slikar (1864.-1931.), Čikoš-Sesija, Bela. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 7. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13385>

¹⁴ Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 23

¹⁵ Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 23

¹⁶ <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8551>

¹⁷ Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 29

¹⁸ Češko-austrijski arhitekt (1821.-1891.), *Wikipedija*, Pristupljeno 7. 7. 2021. https://de.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Zettl

¹⁹ Njemački arhitekt (1825.-1891.), projektirao palaču JAZU (danas HAZU), Schmidt, Friedrich. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 7. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54918>

²⁰ Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 40

²¹ Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 28

²² Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 30

2. Barunska obitelj Vranyczany-Dobrinović

Za obitelj Vranyczany-Dobrinović se smatra da su jedna od najstarijih hrvatskih plemićkih obitelji koja svoje korijene vuče iz grčko-dalmatinske loze bosanskog roda Dobrinović. Postoje dva ogranka obitelji – Vranyczany-Dobrinović i Vranyczany te se smatra da pripadnici riječko-karlovačke grane nose ime Vranyczany-Dobrinović²³. Smatra se da rod postoji od 13. stoljeća²⁴.

Za ime Dobrinović se smatra da je dobiveno putem patronata od imena ili nadimka prijašnjeg, nama nepoznatog, pretka koja potječe iz obitelji bosanskog kneza Stjepana Dobrinovića. U 15. stoljeću, točnije u prvoj polovici se obitelj dijeli na grčko-dalmatinsku i bosansku lozu te potomci grčko-dalmatinske loze svoje prezime mijenjaju u Calotti kojeg nose sve do 16. stoljeće kada ga mijenjaju u Vranjican zbog posjeda Vranjic u blizini Splita. Dolaskom Osmanlija se sele na obližnje otoke Brač i Hvar i prezime se mijenja u Vragizan. U 18. stoljeću se grana još dijeli na senjsko-severinsku, koja svoje prezime germanizira 1822. godine dobivši austrijsko plemstvo u Von Vragizan i onda 1827. godine dobivši ugarsko plemstvo se mađarizira u Vranyczany, i riječko-karlovačku. Nakon Mađarske revolucije 1848. godine, car Ferdinand II. ih proglašava vitezovima Austrijskog Carstva²⁵.

Što se tiče 19. stoljeća, obitelj stvara nova sjedišta u Karlovcu, Senju i Severinu gdje su osnivali tvrtke i bavili se izvozom hrastovih dužica²⁶. Svojim su uspjehom omogućili društveni uspon iz nižih dalmatinskih plemića do elitnih krugova. Također su svoje uspon u društvu uspostavili školovanjem na austrijskim, njemačkih i ugarskih prestižnim sveučilištima na kojima su stekli poznanstva koja su im u daljnjem političkom i gospodarskom životu pomagala. Moglo bi se reći da su kao i vladajuća carska obitelj putem ženidbenih veza s austrijskim, talijanskim i hrvatsko-ugarskim plemićkim krugovima uspostavili svoj daljnji uspon²⁷. Razni članovi obitelji su tijekom stoljeća potpomognuli osnivanju nacionalnih znanstvenih i kulturnih ustanova te novčano potpomognuli karitativne ustanove.

²³ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji* (ur. Bagarić, M.), Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 11

²⁴ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji* (ur. Bagarić, M.), Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 16

²⁵ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 12-13

²⁶ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 25

²⁷ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 44

2.1. Ljudevit Vranyczany-Dobrinović (1845.-1929.)

Vlasnik palače o kojoj se u ovom radu govori pripada riječko-karlovačkoj ili barunskoj grani. Grana nastaje kada posljednji član Zorzijeva ogranka starogradske grane Šimun utemeljuje novu riječko-karlovačku granu zbog Rijeke i Karlovca u kojem su se stacionirali i napravili svoje sjedište²⁸. Ljudevit Vranyczany pripada Nikolinom ogranku koji je bio utemeljitelj drugog ogranka barunske grane u Rijeci²⁹. Nikola je u braku s Anom pl. Modrušan imao veliko potomstvo. Njegovi sinovi Ljudevit (1840.-1922.), Dragan (1841.-1910.) i Vladimir (1845.-1929.) su naslijedili očev posao proizvodnje i trgovine hrastovih dužica koje su se koristile za izradu bačvi.

Ljudevit je bio najstariji od troje braće rođen 1845. godine. Školovao se u Karlovcu i završio je studije u zapadnoj Europi na kojima je otkrio svoju ljubav prema književnosti i umjetnosti. Bio je vezan poslovno za karlovačko Gospodarsko društvo i Karlovačku štedionicu osnovanu 1914. godine. Preselivši se u Zagreb, odlučio je izgraditi svoju palaču na Zrinskom trgu u neorenesansnom stilu. Također je posjedovao i druge nekretnine kao dvorac u Gornjem Oroslavju koja postaje najmodernija plemića rezidencija u Kraljevini dok je okolni posjed oblikovao u svoje gospodarstvo te je posjedovao posjed u Zagorju.

Njegove su rezidencije bile okupljališta hrvatske umjetničke elite 19. stoljeća te hrvatske opozicije dok je na poziciji bana bio Karoly Khuen-Hedervary³⁰. Materijalno je potpomagao vodeće domaće slikare kao Vlahu Bukovca, Marka Murata, Mirka Račkog te je potpomognuo izgradnju zgrade Narodnog kazališta i osnivanju Društva hrvatskih umjetnika kao i Strossmayerove galerije. Imao je i mnoge hobije – bio je uspješan amaterski fotograf, uzgajao je golube te je bio ljubitelj botanike³¹. Ljudevit je vodio dobar politički život povezujući se s carskom obitelji Habsburg putem austrijskog nadvojvodom Leopoldom Salvatore Habsburg-Lothringenom³².

Njegov posao izvoza hrastovih dužica nakon Prvog svjetskog rata propada zbog rata između Austro-Ugarske i Francuske. Nakon uspostave Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, bio je pogođen konverzijom austrougarske krune u novu valutu. Također je zbog iznimno lošeg

²⁸ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji* (ur. Bagarić, M.), Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 29

(2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 34

³⁰ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 36-37

³¹ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 98

³² (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 37

financijskog stanja bio prisiljen prodati palaču na Zrinjevcu i dvorac u Oroslavju zagrebačkom industrijalcu Milanu Prpiću 1921. godine³³.

³³ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 39

3. Zelena potkova

Zelena potkova, još poznata kao *Lenunciјеva potkova* je naziv za osam trgova koji zajedno tvore okvir u središtu Donjeg grada u Zagrebu³⁴. Tri se trga protežu na istoku (Trg Maršala Tita, Trg Antuna, Vladimira i Ivana Mažuranića, Trg Marka Marulića), dva na jugu (Trg Ante Starčevića i Botanički vrt) te tri na zapadu (Trg kralja Tomislava, Trg Josipa Jurja Strossmayera, Trg Nikole Šubića Zrinskog). Prije nego što je postao trgom, ono je bilo stočno sajmište, a od 1866. godine dobiva naziv *Novi terg* koji je zasnovan 1826. godine kada se provodi odluka o premještanju stoke s današnjeg Jelačićevog trga koji je bio glavni prometni trg i tržište³⁵. Smještaj i veličina *Novog terga* je bio ključan za projekt razvoja Donjeg grada te je važan u oblikovanju perivojskog okvira Donjeg grada, odnosno *Zelene potkove*³⁶. Važan za genezu *Zelene potkove* je spis koji od zemaljskih vlasti traži sufinanciranje gradnje nove ceste i dijela vrta zemaljske zgrade. Za *Zelenu potkovu* je važno jer utvrđuje drugi donjogradski trg koji je izveden iz *Novog terga*³⁷.

U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, potkova se počinje smatrati graditeljskim djelom kulture 19. stoljeća, dok se 60-ih godina utemeljuje činjenica da je Milan Lenuci³⁸ autor ideje zbog čega ona i nosi naziv *Lenunciјеva potkova*³⁹. Tek se od 1980-ih godina ime *Zelena potkova* počinje koristiti zbog otkrivanja autorstva djela.

Ideja o perivojskom okviru se prvi put spominje 1882. godine u dva spisa Gradskog poglavarstva grada Zagreba i u jednom nacrtu. Prethodnica tome je bilo pitanje smještaja Kemijskog laboratorija, Botaničkog vrta Sveučilišta i palače JAZU (Jugoslavenske akademije znanosti)⁴⁰ koja je nastala na inicijativu J.J. Strossmayera na Banskoj konferenciji 1860. godine, a realizirane 1866. godine⁴¹. JAZU uz sebe sadržava Strossmayerovu galeriju slika koju je J.J. Strossmayer⁴² poklonio i Zemaljski narodni muzej. Ideja o perivojskom okviru je formulirana 1882. godine, dvije godine nakon potresa koji je pogodio Zagreb, dok se 1883. godine u nacrtu mogu vidjeti sadržaj i karakter okvira. Na kraju je donesena nova regulatorna osnova 1887.

³⁴ Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str.101

³⁵ Knežević, S. (1996.), *Zagrebačka zelena potkova*, Školska knjiga: FS, Zagreb, str. 14

³⁶ Knežević, S. (1996.), *Zagrebačka zelena potkova*, Školska knjiga: FS, Zagreb, str. 16

³⁷ Knežević, S. (1996.), *Zagrebačka zelena potkova*, Školska knjiga: FS, Zagreb, str. 21

³⁸ Hrvatski urbanist (1849.-1924.), djelovao je u zagrebačkom Gradskom poglavarstvu, radio je kao gradski inženjer, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26. 6. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26392>

³⁹ Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str.101

⁴⁰ Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str.102

⁴¹ Goldstein, I., S. (2012.), *Povijest grada Zagreba*, Novi Liber, Zagreb, str. 320

⁴² Đakovački biskup i hrvatski političar (1815.-1905.), Strossmayer, Josip Juraj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 1. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58459>

godine na kojoj su neki elementi iz 1883. godine oduzeti ili dodani. Na početku su postojale dvije ideje – prva koja je bila starija je predviđala okvir kao gradski park kao novi element grada te je sama ideja gradskog parka bila vrlo popularna u Europi tijekom 1860-ih godina. Park je trebao zadovoljiti estetske, socijalne, rekreacijske i edukativne funkcije putem hortikulture, arhitekture i skulpture⁴³. Druga, „novija“ verzija, je nastala 1877. godine na temelju studije Jurja Augustina koji je osmislio reprezentativne urbane trgovine na koje bi se smještala arhitektonski monumenti te koji bi stvorio sklad između dekorativnih perivojskih partera i uličnih fronta. Na temelju te ideje stvara se simetrija koja čini temelj klasicističke kompozicije. No, okvir na kraju nije imao niti natječaj koji bi ga urbanističko-arhitektonski oblikovao.

Od 1892. godine vođa projekta postaje Milan Lenuci te je 1897. godine stvorio model za cjeloviti perivojski okvir. Naglašavanjem uzdužne osi sjever-jug putem solitera i kontinuiranih aleja, grad dobiva moderno urbanističko planiranje⁴⁴. Sama potkova je spoj *ukrasnog trga* i *arhitektonskog trga* jer elementi koji se nalaze unutar trgova pridodaju historicističkom inventaru.

Ideja o izgradnji potkove je nastala na temelju htijenja reprezentativnog društvenog prostora u glavnome gradu koji će ujedno imati i estetski karakter⁴⁵. Ideja oblika potkove (sadrži ortogonalni sustav) je jedinstvena te se može vidjeti poveznica s bečkim *prstenom*. Potkova je zaštićena 1997. godine, dok je 1999. godine upisana u Registar spomenika kulture Republike Hrvatske.

⁴³ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 101-103

⁴⁴ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 105-106

⁴⁵ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 113

4. Trgovi

4.1. Trg Nikole Šubića Zrinskog

Trg 1826. godine dobiva svoj prvotni pravilni okvir te je zadao mjeru donjogradskom bloku⁴⁶. Rupert Melkus je bio projektant koji je regulirao prototip trga – trebao je imati otvoreni skver kojeg rube ulice s reprezentativnim pročeljima zgrada, njegov perivoj je trebao biti pregledan, parter s naglašenom estetskom funkcijom. Na trgu je naglašena os sjever-jug u kojoj su smješteni Meteorološki stup, Glazbeni paviljon, poprsja velikana hrvatske povijesti i palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti dok se na šetnici nalaze krošnje platana. Na obodima trgova se nalaze neorenesansni stilski karakter građevina te nekolicina secesijskog i posthistoricističkog stila.

4.2. Trg Josipa Jurja Strossmayera

Oblik trga je određen putem palače Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti koja je sagrađena 1876. godine i Kemijskog laboratorija iz 1882. godine koje se nalaze tamo. Perivoj je određen kada se 1884. godine na trg postavio kip Sv. Jurja. Naime kip se nalazi u središtu te je okružen nasadom iz koje se dalje pružaju staze⁴⁷. Južni dio trga nikada nije bio dobio primjereno oblikovan te je zasađeno drveće i grmlje kada se postavljao spomenik Petru Preradoviću 1895. godine. Intervenciju trga je 1938. godine izveo Ciril Jeglič⁴⁸ – i dalje su se na trgu održale prijašnje komunikacije, ali je središnji dio dobio novi oblik pravokutnika koji je okružen klupama za boravak na trgu⁴⁹. Trg okružju neorenesansne, neobarokne i secesijske kuće izgrađene između 1885. i 1898. godine.

4.3. Trg kralja Tomislava

Trg kralja Tomislava je regulirao Milan Lenuci 1897. godine. Trg sadrži dekorativni parter koji je okružen gustim grmljem i drvoredom na obodima. Na uzdužnoj osi se nalaze

⁴⁶ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 106

⁴⁷ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 108

⁴⁸ Slovenski pejzažni arhitekt (1897.-1989.), djelovao je u Zagrebu od 1932. do 1941. godine, Jeglič, Ciril. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 1. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28932>

⁴⁹ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 108

Umjetnički paviljon, zgrada kolodvora i spomenik kralju Tomislavu⁵⁰. Trg je okružen zgradama neorenesansne, ne rokokoja i secesije.

4.4. Trg Ante Starčevića

Trg se nalazi na južnom dijelu perivoja te nikada nije uređen po predviđenim dimenzijama jer od 1898. godine tražilo rješenje prometne komunikacije. Na polovici trga se nalazio perivoj dok je na drugoj do Prvog svjetskog rata bio športski centar koji se sadržavao klizalište i igralište za tenis⁵¹. Današnji izgled perivoja je određen izmjenama iz 1920-ih godina.

4.5. Botanički vrt

U dužini trga Ante Starčevića se nalazi Botanički vrt čiji je nacrt napravio prof. dr. Antun Heinz⁵² i nadvrtlara Viteslava Durhaneka. Botanički je vrt jedini ograđeni i jedini kontrolirani park u uporabi u sklopu potkove te sadrži dvojnu funkciju gradskog perivoja i botaničkog vrta. Vrt sadrži staklenik, sagrađen 1891. godine, vrtlarsku kuću iz 1890. godine, izložbeni paviljon iz 1891. godine, dva umjetna jezera⁵³. Veći dio vrta je izgrađen u engleskom stilu te je jedino cvjetni parter koji se nalazi na južnoj strani staklenika u francuskom stilu⁵⁴.

4.6. Trg Marka Marulića

Prvi trg na zapadnom dijelu potkove je trg posvećen Marku Maruliću. Trg je određen utvrđivanjem položaja Sveučilišne knjižnice 1911. do 1913. godine te smještajem dva solitera sveučilišnog instituta na njegov sjeverni dio⁵⁵. Između dva navedena instituta se nalazi spomenik Marku Maruliću iz 1999. godine. Na obodima trgova se nalaze građevine izgrađene u neorenesansnom, secesijskom, posthistoricističkom stilu.

4.7. Trg Ivana, Antuna i Vladimira Mažuranića

Početakom 30-ih godina 20. stoljeća se oblik perivoja preuređuje. Obod trga se prilagodio parcelaciji područja gradskog majura na zapadnoj i stare pilane na istočnoj strani. Na zapadnoj

⁵⁰ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 109

⁵¹ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 110

⁵² Hrvatski botaničar (1861.-1919.), Heinz, Antun. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 1. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24799>

⁵³ Botanički vrt, Pristupljeno 27. 6. 2021., <https://botanickivrt.biol.pmf.hr/povijest/>

⁵⁴ Botanički vrt, Pristupljeno 27. 6. 2021., <https://botanickivrt.biol.pmf.hr/povijest/>

⁵⁵ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 111

strani je historicistički i secesijski stilsku karakter dok je na zapadnoj secesijski i na istočnoj posthistoricistički karakter⁵⁶.

4.8. Trg maršala Tita

Utvrđivanjem položaja palače kazališta i regulacijom sjevernog dijela trga koji je potaknuo Ignjat Fischer⁵⁷ za postavu Meštrovićevog *Zdenca života* je određen trg⁵⁸. Trg je arhitektonskog karaktera na kojemu zelene površine imaju samo dekorativnu funkciju. Obodi trga su učinjeni u neostilovima.

4.9. Ulica Antuna Mihanovića

U sklop potkove se uključuje i Mihanovićeve ulice kao atraktivna fronta južnog dijela Donjeg grada⁵⁹. U nju su uključene šest građevina koje tvore obod Stričevićevog trga – Hotel Esplanade, Središnji ured za osiguranje radnika (danas Hrvatsko mirovinsko osiguranje i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje), Poslovna uprava Kr. ug. drž. Željeznice (danas Uprava Hrvatskih željeznica), kuća A. Rubetića i J. Gollnara, Stambena zgrada Hrvatske banke za promet nekretninama i kuća I. Lustig⁶⁰. Gradnja ulice je započela 1898. godine, a dovršena je 1911. godine te predstavlja kasnohistoricistički, secesijski i protoracionalistički stil⁶¹.

⁵⁶ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 112

⁵⁷ Hrvatski arhitekt (1870.-1948.), vodio je projektne atelije, izveo vrhunska djela secesijske arhitekture u Zagrebu, Fischer, Ignjat. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 1. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19721>

⁵⁸ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 113

⁵⁹ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 110

⁶⁰ Knežević, S. (2013.), *Zelena potkova u Zagrebu, Povijesni vodič*, Turistička zajednica Zagreb, Zagreb, str. 17

⁶¹ Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu, Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 110

5. Palača Ljudevit Vranyczany-Dobrinović

Palače i kuće uglednih obitelji, ali i profane građevine kao Hrvatsko narodno kazalište ili glavni kolodvor su gradili arhitekti iz monarhijskih centara. Otto von Hofer bio je omiljen među Vranyczany-Dobrinović obitelji – u deset godina je projektirao četiri građevine za Ljudevita, Dragana i Vladimira Vranyczany⁶².

Palača Ljudevita Vranyczany-Dobrinovića se nalazi u Zagrebu na Strossmayerovom trgu 12 te je njezina izgradnja započela godinu dana nakon velikog potresa, odnosno 1881. godine, a dovršena je 1883. godine. Palaču je projektirao Otto von Hofer koji je bio suradnik arhitekta Carla von Hasenauera iako je dobio preporuku od Izidora Kršnjavog da unajmi Hermanna Bollea, dok je graditeljske radove izveo Ferdo Kondrat⁶³. Iako je pravi projektant bio Otto von Hofer, on nije bio Ljudevitov prvi odabir. Htio je unajmiti jednog od najboljih bečkih arhitekata Carla von Hasenauera što je bilo i moguće zbog ranije navedenih prijateljskih veza s krugovima oko bečkog dvora. Nalazi se na Zrinskom trgu, odnosno formira ga skupa s palačom Buratti (1876.-1877.), palačom suda i Akademijom te zajedno tvore prvi historicistički trg u Zagrebu. Palača je ugaona i proteže se jednim krilom na Strossmayerovom trgu, a drugim krilom duž današnje ulice Andrije Hebranga⁶⁴.

Niz je inozemnih umjetnika-obrtnika sudjelovalo u opremanju stana te je bio i angažiran bečki fotograf koji je fotografirao interijere dovršene plače⁶⁵.

5.1. Otto von Hofer (1847.-1901.)

Otto von Hofer rođen 1847. godine u mađarskom Sopronu, a tehničku visoku školu je pohađao u Beču i Stuttgartu. Od 1870. godine radi u atelijeru bečkog arhitekta Carla von Hasenauera⁶⁶ koji je radio na projektima carskog dvora (Dvorski muzej, *Burgtheater* i Novi Hofburg). Skupa je s Hasenauerom projektirao Bolnicu milosrdne braće 1883. godine u Beču. Smrću Hasenauerera, skupa je s kiparom Johannesom Benkon napravio Hasenauerovu grobnicu koja se nalazi na bečkom Centralnom groblju. Zajedno s arhitektom Brunom Gruberom vodi

⁶² Bagarić, M (2013.), *Arhitekt Otto von Hofer i plemićka obitelj Vranyczany-Dobrinović*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, objavljeno u Radovima instituta za povijest umjetnosti str. 146

⁶³ Petravić-Klaić, Đ. (1997.), *Unutrašnje uređenje palače Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu*, Peristil vol. 40, br. 1, str. 117

⁶⁴ Bagarić, M (2013.), *Arhitekt Otto von Hofer i plemićka obitelj Vranyczany-Dobrinović*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, objavljeno u Radovima instituta za povijest umjetnosti str. 146

⁶⁵ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 98

⁶⁶ Austrijski arhitekt (1833.-1894.), pristupljeno 1. 7. 2021., <http://www.architektenlexikon.at/de/1096.htm>

gradnju novog krila carske rezidencije. Hrvatske je plemiće koji su mu kasnije postali naručiteljima, je upoznao u atelijeru Hasenauera te time započinje početak njegove karijere⁶⁷.

5.2. Izgled palače - eksterijer

Palača je trebala biti trokatnica, no zbog straha od ponovnog potresa, izgrađena je kao dvokatnica s reprezentativnim glavnim ulazom koji se nalazi na uglu i spaja dvije ulice. Također ima bočne ulaze na Strossmayerovom trgu i na Hebrangovoj ulici⁶⁸ te stubišta koje vode do stanova za najam kao što su to radili i drugi plemići radi ekonomičnosti⁶⁹. Na većem dijelu prvog kata se nalazi stan Ljudevita Vranyczanya⁷⁰ do kojeg se dolazi putem stubišta. Pročelje je oblikovano oblicima visoke renesanse u *Ringstrasse* stilu te je ujedno i glavni akcent palače. Glavni je ulaz oblikovan u stupnjevima volumena i ukrašen je kamenom skulpturom. Takvo rješenje svoju inspiraciju nalazi u bečkim zgradama kao *Burgtheater* (1871./1874.-1894.) koji sadrži središnji rizalit s istovjetnim razlaznim osima kao djelo Gottfrieda Sempera i Carla von Hasenauera te središnji rizalit *Neue Burga* koji tvori produženo krilo glavnog dijela palače Hofburg⁷¹ kojeg je također oblikovao Hasenauer⁷². Sadrži glavni svečani ulaz na uglu iznad koje se nalazi monumentalni balkon koji također oponaša carsku rezidenciju u Beču⁷³.

5.3. Tlocrt palače – podrum, prizemlje, prvi kat i drugi kat, tavan

Palača Vranyczany-Dobrinović je sadržavala podrumске prostorije koje su se protezale duž istočnog i sjevernog krila. Prostorije nisu bile međusobno povezane te se do njih dolazilo kroz stubište koje se nalazilo u dvorištu i vodilo je do dugačkog hodnika⁷⁴. Hodnik je nadsvođen bačvastim svodom dok su većina prostorija šatorasto natkrivene. Te su prostorije bile naznačene kao *pivnice* u izvornim nacrtima. Prozori podruma su se nalazili s ulične i dvorišne strane. Stan kućepazitelja i vratara bio je na sjevernom krilu. Stan je bio sačinjen od dvije veće prostorije

⁶⁷ Bagarić, M (2013.), *Arhitekt Otto von Hofer i plemićka obitelj Vranyczany-Dorbinović*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, objavljeno u Radovima instituta za povijest umjetnosti str. 146

⁶⁸ Bagarić, M (2013.), *Arhitekt Otto von Hofer i plemićka obitelj Vranyczany-Dorbinović*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, objavljeno u Radovima instituta za povijest umjetnosti str. 151

⁶⁹ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 98

⁷⁰ Bagarić, M (2013.), *Arhitekt Otto von Hofer i plemićka obitelj Vranyczany-Dorbinović*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, objavljeno u Radovima instituta za povijest umjetnosti str. 151

⁷¹ Visit Vienna, *The Neue Burg*, pristupljeno 1. 7. 2021. <https://www.visitvienna.com/sights/winter-palace/neue-burg/>

⁷² Bagarić, M (2013.), *Arhitekt Otto von Hofer i plemićka obitelj Vranyczany-Dorbinović*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, objavljeno u Radovima instituta za povijest umjetnosti str. 151

⁷³ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 100

⁷⁴ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 22

koje su gledale na ulicu dok je treća prostorija bila nepravilnog trokutastog oblika sa stubištem za prizemlje⁷⁵.

Na prizemlju je glavni ulaz imao dvojnu funkciju – kao glavni ulaz i kao kolni, odnosno provozni ulaz u dvorište. Portun je pravokutnog oblika te je nadvođen bačvastim svodom⁷⁶. U njemu se nalazi ulaz u oktogonalni vestibul dok se s desne strane nalazi reprezentativno stubište u koje se dolazi kroz raskošno ukrašenih vratnica napravljene od kovanog željeza i stakla. U prizemlju su se nalazili najamni stanovi. Na krajevima krila su bili trosobni, a četverosobni su bili orijentirani prema glavnom ulazu⁷⁷. Stanovi su imali dva ulaza koji su vodili do njih – ulični i dvorišni.

Na prvom katu se nalazila rezidencija baruna i zauzimala je cijelo sjeverno krilo i trećinu istočnog. Do prostorije se dolazilo putem stubišta iz vestibula. Prvi kat na sjevernom krilu sadrži plavi salon, biblioteku, blagovaonicu, tzv. *tursku sobu* i damin salon dok su s vrtne strane spavaće sobe, barunova soba, kupaonica i soba za guvernantu⁷⁸. U istočnom krilu se nalazi soba za biljar i gostinjska soba dok je s dvorišne strane kuhinja i sobe za poslugu. Na tom krilu je zapravo bila peterosobni stan koji je imao salone s ulične strane dok su kuhinja i dvije sobe za poslugu bile prema dvorišnoj strani. Ona nije imala dugački hodnik već hall s četiri lučno povezana stupa⁷⁹. Sve prostorije su povezane zajedničkim, središnjim hodnikom. Do gospodarskih soba se dolazi putem stubišta te su svi zahodi smješteni uz stubišta. Najveća prostorija je smještena na uglu palače. Tlocrtno je ovalna s povišenim stropom. Povezana je s bočnim salonima u pokrajnjim krilima te sadrži izlaz na balkonsku ložu⁸⁰. U sredini palače je osmerokutni *foyer* koji je dvoetažni i osvijetljen je prirodnim svjetlom s gornje strane.

Drugi kat kao i prizemlje bio je namijenjen kao najamni stanovi koji su imali zasebna stubišta. Tamo su bila dva stana u svakom krilu koja su ponavljala prostorni raspored iz prizemlja, no krila tu nisu međusobno povezana zbog predvorja i ovalne dvorane prvog kata.

⁷⁵ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 22

⁷⁶ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 21

⁷⁷ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 22

⁷⁸ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 21

⁷⁹ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 22

⁸⁰ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 21

Tavan je bio pokriven dvoslivnim krovištem sa svjetlicima na kraju istočnih i zapadnih strana⁸¹.

5.4. Interijer

Što se tiče unutrašnjeg uređenja palače, podatke o njoj dobivamo kroz nekoliko fotografija bečkog fotografa kojeg je sam Ljudevit Vranyczany-Dobrinović unajmio kako bi prikazao njegov ukus i status. Tema namještaja i interijera je vezana uz posljednja dva desetljeća 19. stoljeća. Uređenje interijera je temeljno za našu povijest namještanja i uređenja interijera u razdoblju historicizma⁸².

Interijer je kombinacija stilova neorokoko, neorenesanse. Ostale prostorije osim sobe za bilijar kojoj su zidovi prekriveni barunovom kolekcijom slikara starih majstora, su uređene s tipičnim makartovskim elementima⁸³.

Svaka je prostorija učinjena u određenom stilu i s određenom dominantnom bojom koja se nalazi na tkaninama i zidovima te je svaki salon i dobio ime po tim bojama. Zidove ulaznog dijela sa stubištem, oktogonalnom *foyeru* i plesne dvorane je ukrasio bečki kipar Reinhold Volkel u neorokoko stilu s bijelo-zlatnim štukaturama⁸⁴. Takav primjer je donio kipar iz glavnog grada Monarhije gdje su takve *stucco*-dekoracije bile tipične za rezidencije aristokracije. Namještaj koji se nalazi uz zidove podržava društvenu namjenu dvorane, ali održava i dozu formalnosti – u ovalnoj se dvorani nalazi naslonjač i sofa stila Luja XVI. s nogama suženima prema dnu i svijetlom tkaninom koja ima motive vaze s cvijećem po klasicističkom stilu. Na temelju istog stila je postavljen namještaj u Plavom salonu koji uz stila Luja XVI. sadrži i naslonjače historicističkog stila koji su tapecirani na način *a capitone* s dugim resama. Sam naziv sobe dobio je po boji zidova i tapeta koje su se nalazile na njima⁸⁵. U dvorani se nalazi u središnjem dijelu luster koji je rad bečke staklane *Lobmeyr* koja je bila iznimno popularna u to doba te je i carska rezidencija sadržavala njihove staklene predmete. Osim u dvorani, manji je luster bio stavljen i u Plavi salon koji je zamijenio prijašnji venecijanski od

⁸¹ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 27

⁸² Brdar Mustapić, V. (2016.), *Namještaj i interijeri obitelji Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu – reprezentativni i karakteristični primjeri razdoblja historicizma, Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 110

⁸³ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 98

⁸⁴ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 98

⁸⁵ Brdar Mustapić, V. (2016.), *Namještaj i interijeri obitelji Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu – reprezentativni i karakteristični primjeri razdoblja historicizma*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 110

murano-stakla. U blagovaonicama je često drvo kao materijal dominirao – zidovi su bili obloženi drvenim oplatama te je strop bio kasetirani. Putem uporabe drva se prikazivao i skupocjenost prostorije u kombinaciji s tapetama. No u primjeru palače Vranyczany, umjesto drvenih oplata na zidovima su se tapete/tkanine iskoristile koje su u kombinaciji s neorenesansnim namještajem od drva koji je imao ornamentiku groteske koju je radio venecijanski atelijer *Panciera Besarela*⁸⁶. U pojedinim prostorijama su se nalazile peći karlovačke tvornice V. Turkovića – bile su smeđe i zelene.

U produžetku blagovaonice se nalazi prostorija za pušenje koja sadrži raznovrsne stolice, sofu koja je obučena u ćilim i jastucima, također i stol i stolice od rogova goveda i krzna. Biblioteka je bila u neorenesansnom stilu s bogato izrezbarenim namještajem, odnosno s pisaćim stolom i ormarima za knjige koje su na podestu ograđene balustradom te je prostorija dopunjena aranžmanom Makart nad vratima. To je detalj koji se javlja i u nekolicina drugih prostorija kao u sobi za bilijar koja sadrži oplatu u kombinaciji s tkaninom/tapetom i galerijom slika starih majstora, za namjenu sobe je još postavljen i stolić za kartanje te stolac Thonet, ali i ormarići od kornjačevine i mjedi.

U predvorju palače se nalazio bogato rezbareni namještaj po uzoru na maniristički stilski izričaj *cassapanca* i *sgabello*-stolci skupa s viteškim oklopima koji su flankirali ulaz u ovalnu dvoranu⁸⁷.

U tzv. „ženskim“ prostorijama se koristio neorokoko stil s takninama i draperijama. U *boudoiru* je bio postavljen namještaj s uzorima venecijanske produkcije 18. stoljeća koje su bile ukrašene svijetlo-plavo lakiranim plohamama. Smatra se da su to bile *lacche veneziane* koje su imale karakterističan namještaj za sjedenje i *bombe*-formu komoda te su odgovarale ranije navedenom lusteru od murano-stakla. Na pod prostorije je bio stavljen jednobojni tamni sag na kojemu se nalazio otoman i orijentalni stolić – utjecaj orijentalnog ukusa koji se mogao vidjeti u Veneciji⁸⁸.

⁸⁶ Brdar Mustapić, V. (2016.), *Namještaj i interijeri obitelji Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu – reprezentativni i karakteristični primjeri razdoblja historicizma*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 111

⁸⁷ Brdar Mustapić, V. (2016.), *Namještaj i interijeri obitelji Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu – reprezentativni i karakteristični primjeri razdoblja historicizma*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 112

⁸⁸ Brdar Mustapić, V. (2016.), *Namještaj i interijeri obitelji Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu – reprezentativni i karakteristični primjeri razdoblja historicizma*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 113

5.5. Umjetnine

Općenito obitelj Vranyczany-Dobrinović je bila veliki sponzor umjetnicima te je sakupljala umjetnine iz starijih povijesnih razdoblja. Većina je slika izgubljena ili je nestala za vrijeme Drugog svjetskog rata te danas nije moguće utvrditi koliko je zapravo umjetnina bilo u posjedu obitelji⁸⁹. Zahvaljujući fotografijama interijera nepoznatog bečkog fotografa iz 1884. godine koji je stvorio album pod nazivom *Palais Ludwig Baron Vranyczany in Agram*, ali i zapisima Ljudevitovog sina dr. Milana Vranyczany-Dobrinović⁹⁰ iz 1961. godine, neke umjetnine su se mogle prepoznati i time utvrditi kako je palača bila ukrašena.

Na prvom katu palače slike su bile prenatrane po modi kasnog historicizma – bilo je osamnaest slika različite tematike: Bogorodice s Isusom, mitološke scene s Bakhom, *fete galante*, genre-scene te motivi seoskog pejzaža⁹¹. U sobi za bilijar je jedna od zidnih ploha bila prekrivena slikama različitih sadržaja koje su pripadale i različitim vremenskim okvirima⁹². Teme slika u sobi za bilijar su vjerske, alegorijske i svjetovne te se može prepoznati središnja slika kao *Bakho i Cerrera*. Slike pripada mletačkoj slikarskoj školi kasnog 17. stoljeća te se smatra da je napravljena u krugu Pietra Liberia. U blizini *Bakha i Cerrera* je *Bitka* u tamno zemljanom koloritu koja dolazi iz napuljskog slikarskog kruga iz kasnog 17. stoljeća⁹³. *Boudoir* sadrži slike s motivima cvjetnih vjenčića i dvije slike s pastoralnim motivima. Jedna od dvije slike s pastoralnim motivima sadrži prikaz dražesne djevojke u igri s amorettom napravljena u maniri rokoka⁹⁴. U predvorju u plitkoj niši iznad kamina se također nalazi slika pastoralne tematike koja prikazuje dva mladića u perivoju sa skulpturom iza koje se skriva kupido, dok na stubišnom prostoru u centralnom polju svoda motiv nije sasvim siguran te se sa sigurnošću može reci da se to djelo i danas nalazi na istom mjestu u Modernoj galeriji. Sliku uokviruje profilirani *stucco* okvir koji uokolo ima vijenac od lišća. Naslikana je u tehnici ulja na platnu velikih dimenzija i skupa s *stucco* dekoracijom čini cjeloviti ansamble. Tema slike se možda

⁸⁹ Tomić, R. (2016.), *Umjetnine starijih povijesnih razdoblja u posjedu obitelji Vranyczany-Dobrinović*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 146

⁹⁰ Dr. jur., sin Ljudevita i Olge Vranyczany-Dobrinović (1888.-1868.). Pristupljeno 1. 7. 2021. <https://www.geni.com/people/Milan-Vranyczany-Dobrinovic-Dr-jur/600000009448030226>

⁹¹ Petravić-Klaić, Đ. (1997.), *Unutrašnje uređenje palače Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu*, Peristil vol. 40, br. 1, str. 118

⁹² Tomić, R. (2016.), *Umjetnine starijih povijesnih razdoblja u posjedu obitelji Vranyczany-Dobrinović*, *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 148

⁹³ Tomić, R. (2016.), *Umjetnine starijih povijesnih razdoblja u posjedu obitelji Vranyczany-Dobrinović*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 149

⁹⁴ Petravić-Klaić, Đ. (1997.), *Unutrašnje uređenje palače Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu*, Peristil vol. 40, br. 1, str. 117

može iščitati iz nacrtu palače iz 1880. godine koji je objavljen u *Viestima Društva inženira i arhitekata* 1885. godine. Na prostoru stubišta je ucrtana svodna dekoracija koja u centralnom polju sadrži crtež drveta na stijeni dok je na svakoj stranici po jedno segmentno zaobljeno polje s dvije simetrične figure putta koji otkrivaju zavjesu nad krunom okićenom nojevim perjem. Iznad krune se nalazi stilizirani baldahin ispod kojeg je štit grba s motivima isprepletenih ljljana. Obrubljeno je vijencem od lovorovog lišća. Ispod prizora s puttima je konha koja je također uokvirena lovorovim vijencem koji se proteže uokolo geometrijskog *stucco* okvira slike.

Tema slike je klasična grčka legenda o *Midinom sudu* tj. o glazbenom natjecanju Apolona i suparnika Pana te su u njihovom okružju kralj Midi, koji je preferirao zvuk Panove frule naspram Apolonove lire te je zbog toga bio kažnjen dobivši magareće uši. Tema *Midinog suda* je bila poznata kod brojnih talijanskih, francuskih i nizozemskih slikara 17. stoljeća⁹⁵. Kompozicijsku osnovu čine dvije grupe koje se nalaze na lijevoj i desnoj strani kvadratnog kadra te je kako bi prikazao važnije likove, ali i početak legende, na desnoj je strani likove Apolona i Mide uvećao. Likove je dodatno slikar prikazao u većem kontrastu, tako je Apolon u kontrastnom zatamnjenju kako bi prikazao da je on nosilac napetosti. Također se putem svijetla i sugerira da je Apolon na kraju bio pobjednik natjecanja. On je prikazan sa svojim atributima lovorovog vijenca i viole s gudalom na donjem rubu slike⁹⁶. Na kompoziciji, Mida još nije ugledao svoje nove uši u zrcalu kojeg mu Apolon pruža. U njihovom društvu se nalaze i dvije nimfe te jedna od njih zaprepaštenje događajem prikazuje gestikulacijom. Pan je od gledatelja okrenut golim leđima koja su tonskom modulacijom prikazana, dok njegovo lice gleda u nas. Kontrast Apolona i Pana je u prikazu njihove dobi – tako je Apolon prikazan kao dječak s nježnim crtama lica i čvrste tjelesne mase djelomično prekriven u grimizni plašt⁹⁷, dok je na leđima starijeg Pana uočljiva njegova slaba mišićna masa. Na lijevoj strani kompozicije se nalazi Pan koji ima šiljaste uši, jarčje noge te sa svojim atributima siringom i pastirskim štapom. U njegovoj blizini su dvije nimfe koje sjede u podnožju stijene te gorski bog Tmol kao sudac glazbenog natjecanja te na glavi nosi hrastov vijenac. Tmol sjedi iznad, svih na stijeni koja je prekrivena draperijom. U ovoj grupaciji likova, kontrast se stvara između Pana i Tmola kao ideje pobjednika-gubitnika. Kako bi se prazni prostor popunio, ali i stvorila simetrija,

⁹⁵ Petravić-Klaić, Đ. (1997.), *Unutrašnje uređenje palače Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu*, Peristil vol. 40, br. 1, str. 119

⁹⁶ Petravić-Klaić, Đ. (1997.), *Unutrašnje uređenje palače Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu*, Peristil vol. 40, br. 1, str. 120

⁹⁷ Tomić, R. (2016.), *Umjetnine starijih povijesnih razdoblja u posjedu obitelji Vranyczany-Dobrinović*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 150

prikazana su dvojica bradatih satira – jedan koji se nalazi blizu stabla i obraća se Panu dok je drugi iznad prvog i gleda prema Tmolu.

Likovi i kompozicija sadrže neke netočnosti kao prostorni razmak između Apolona i Mide koji nije uvjerljiv, pa tako ni dimenzije kao što je lik nimfe koja se nalazi ispod Tmola u pola manja nego Apolon. Može se vidjeti da je time slikar htio postići dubinu prostora te se stavlja u pitanje ako je slikar koristio i gotov predložak za čitavu kompoziciju ili za svaki lik zasebno. Autor slike je nepoznat, ali po kvaliteti oblikovanja i korištenju kolorita može se pretpostaviti da je djelo kasnog baroka kojeg je naslikao talijanski slikar s akademskim obrazovanjem. Kasni barok se stavlja kao stilsko razdoblje zbog kompozicije slike koja nastoji da putem pokreta tijela, gestikulacijama, ispreplitanjem likova, igrom svjetla i sjene i korištenje dijagonalne kompozicije⁹⁸. Iako je Enrico Lucchese sliku atribuirao venecijanskom slikaru Bartolomeu Litteriniu (1669.-1748.) i tako ju je doveo u vezu s dvije slike koju je autor naslikao za mletačke obitelji Giovanelli i Zenobio. Slikarstvo Litterinija je tada bilo još nepoznato, ali je njegova popularnost među hrvatskim naručiteljima ipak postojala jer mu se atribuiraju djela u Dalmaciji, Rijeci i Istri⁹⁹.

Slika je prvotno bila štafelajno djelo te ju jesam barun izdvojio iz svoje zbirke i dao postaviti u središte svoda nad mramornim stubištem. Time je slika dobila značenje *imprese* kao što su to radili i talijanski renesansni plemići¹⁰⁰. Također je postavom te slike na tako značajno mjesto htio prikazati sebe kao ljubitelja i poznavatelja umjetnosti¹⁰¹.

Barun je 1921. godine darovao Strossmayerovoj galeriji starih majstora sliku *Krist i preljubnica* napravljena u tehnici ulje na platnu. U katalogima galerije je zabilježeno da je njezin autor Bonificio de'Pitati ili njegova škola, no to se pokazalo netočnim i danas su kroz istraživanja ustanovili da je autorstvo otvoreno, ali i njezina datacija¹⁰².

⁹⁸ Petravić-Klaić, Đ. (1997.), *Unutrašnje uređenje palače Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu*, Peristil vol. 40, br. 1, str. 120

⁹⁹ Tomić, R. (2016.), *Umjetnine starijih povijesnih razdoblja u posjedu obitelji Vranyczany-Dobrinović*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 151

¹⁰⁰ Petravić-Klaić, Đ. (1997.), *Unutrašnje uređenje palače Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu*, Peristil vol. 40, br. 1, str. 121

¹⁰¹ Tomić, R. (2016.), *Umjetnine starijih povijesnih razdoblja u posjedu obitelji Vranyczany-Dobrinović*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 152

¹⁰² Tomić, R. (2016.), *Umjetnine starijih povijesnih razdoblja u posjedu obitelji Vranyczany-Dobrinović*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 150

5.6. Dvorište

Kao što je ranije u tekstu navedeno, Ljudevit je bio ljubitelj botanike što se odrazilo i u njegovom osobnom vrtu/dvorištu koji je bio u sklopu palače. Bio je vrtlar amater te je sudjelovao na izložbama i sajmovima.

Uz palaču se nalazio maleni vrt ispunjen cvijećem i egzotičnim drvećem. Vrt je bio otvoren po istočnom perivoju koji je bio definiran nacrtima za izgradnju palače. Na južnoj je parceli bila zatvorena zidom u obliku neorenesansnom edikule s dubokom središnjom nišom. Unutar niše je bila skulpturalna kompozicija s prikazom *Ribara i sirena*, koju je 1951. godine napravio bečki kipar Rudolf Weyr, koja se nalazila unutar bazena s ribicama. Unutar vrta je sjenica s klupama te je u planu bila i izgradnja staklenika za prezimljavanje cvijeća¹⁰³.

¹⁰³ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 16-17

6. Palača Vranyczany danas

Moderna Galerija u Zagrebu je javna ustanova koja obavlja muzejsku djelatnost od interesa za Republiku Hrvatsku. U njoj je prezentirana hrvatska likovna umjetnost 19., 20. i 21. stoljeća te je od 1934. godine smještena u palači Vranyczany¹⁰⁴. Palača je posljednji put obnovljena 1990-ih godina kada su dva kata palače postale suvremeno opremljena galerija koja u svojem stalnom postavu prikazuje djela hrvatskih modernih slikara i kipara. Muzej osim stalnog postava priređuje i druge izložbe značajnih likovnih opusa kako domaćih tako i stranih umjetnika¹⁰⁵.

Historicističke su dvorane restaurirane po međunarodnim muzeološkim standardima. U svojem postavu sadrži 750 djela slikara, kipara i medaljara. U njoj se drže djela Nikole Mašića, Vlahe Bukovca, Miroslava Kraljevića, Ljube Babića te djela Roberta Frangeša Mihanovića, Ivana Meštrovića, Ive Kerdića i Frane Krišnića na kojima su prikazano pejzažno, figuralno i apstraktno slikarstvo¹⁰⁶. Također portretne plastike i kiparske kompozicije isto kao i konceptualna i video umjetnost. Moderna Galerija ima najbogatiju i najvažniju zbirku hrvatske likovne umjetnosti od 19. stoljeća do danas te njezin fundus bilježi 11 000 umjetnina¹⁰⁷.

Galerija je postavljena problematski, ne kronološki te prikazuje važne pojave, fenomene, pokrete i pojedince koji su gradili nacionalni povijesno-umjetnički stil¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Pristupljeno 14. 7. 2021., <https://www.moderna-galerija.hr/povijest/>

¹⁰⁵ Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Pristupljeno 14. 7. 2021., <https://www.moderna-galerija.hr/stalni-postav/>

¹⁰⁶ Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Pristupljeno 14. 7. 2021., <https://www.moderna-galerija.hr/povijest/>

¹⁰⁷ Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Pristupljeno 14. 7. 2021., <https://www.moderna-galerija.hr/stalni-postav/>

¹⁰⁸ Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Pristupljeno 14. 7. 2021., <https://www.moderna-galerija.hr/stalni-postav/>

Zaključak

Palača Vranyczany-Dobrinović je neorenesansna palača baruna Ljudevita Vranyczanyja koja je ostavila veliki utjecaj i dojam na građane zbog monumentalnog ugaonog ulaza kao i svečanog balkona. Ostaje kao jedna od najreprezentativnijih palača Donjeg grada Zagreba iako više ne vrši funkciju stambene zgrade¹⁰⁹.

Vidljivo je da je sam grad Zagreb bio pod utjecajem habsburškog Beča što se očitava u arhitekturi koja se gradi. Palaču je napravio bečki arhitekt Otto von Hofer za kojeg znamo da je surađivao s poznatim arhitektom Carlom von Hasenauerom kojeg je i sam barun htio zaposliti. Iako su bečke palače monumentalne, Hofer je prilagodio projekt gradu kako bi se i sama palača uklopila. Plastiku na pročelju kao i druge arhitektonske elemente također je učinio niz umjetnika-obrtnika iz bečkog okružja. Bila je raskošno i bogato ukrašena u svim prostorijama krila, no danas od izvornih elemenata ostaju dvokrilne vratnice od kovanog željeza, djelo zagrebačko bavarskog majstora Antona Mesića, svjetiljka Nikole Mašića koja se nalazila u vestibulu. Nekolicina je konzervatorskih radova izvedeno na palači. Svečano stubište je restaurirano te se sačuvala njegova štuko-dekoracija iako bez pozlate. Ograđeno je kamenom ogradom dok su staklene stijene sadržavale dekorativne motive u brušenom staklu. u međuratnom je razdoblju uklonjena plastika s pročelja – ženske alegorijske figure i *putti* koji su pridržavali obiteljski grb. Što se tiče prostorija, većina ih je s kasnijim vlasnicima adaptirano dok su fasada s glavnim ulazom, vestibulom, glavnim stubištem, predvorjem i ovalnom dvoranom najsačuvaniji dijelovi cijele palače¹¹⁰.

Palača je u 19. stoljeću bila često mjesto okupljanja hrvatske umjetničke elite kao i hrvatske opozicije za vrijeme bana Karolya Khuena-Hedervarya. Pod zaštitom barunova doma se moglo slobodno raspravljati o tadašnjim političkim situacijama. Tijekom Prvog svjetskog rata sam barun gubi svoj kapital te je 1921. godine bio prisiljen prodati palaču zagrebačkom industrijalcu Milanu Prpić¹¹¹. Od 1934. godine se u palači nalazi Moderna galerija.

¹⁰⁹ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 36

¹¹⁰ Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 37

¹¹¹ (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji* (ur. Bagarić, M.), Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 39

Literatura

1. Brdar Mustapić, V. (2016.), *Namještaj i interijeri obitelji Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu – reprezentativni i karakteristični primjeri razdoblja historicizma*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 110-115
2. (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji* (ur. Bagarić, M.), Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, 11-46, 98-102
3. Bagarić, M. (2013.), *Arhitekt Otto von Hofer i plemićka obitelj Vranyczany-Dorbinović*, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, objavljeno u Radovima instituta za povijest umjetnosti, str. 145-158
4. Horvatić, D. (1995.), *Zagreb i okolica: povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote, turizam, plan grada i okolice*, Turistički vodič-fotomonografija, Mate, Zagreb, str. 7-23
5. Maleković, V. (2000.), *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 13-41
6. Knežević, S. (1996.), *Zagrebačka zelena potkova*, Školska knjiga: FS, Zagreb, 1-69
7. Knežević, S. (2000.), *Zelena potkova u Zagrebu*, *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnosti obrt, Zagreb, Katalog izložbe, str. 101-114
8. Kraševac, Irena (dr.sc) (2021.), *Palača Vranyczany-Dobrinović, Ulica Andrije Hebranga 1*, Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica, Institut za povijest umjetnosti, svezak 3, Zagreb, str. 16-37
9. Petravić-Klaić, Đ. (1997.), *Unutrašnje uređenje palače Vranyczany-Dobrinović u Zagrebu*, Peristil vol. 40, br. 1, str. 117-129
10. Tomić, R. (2016.), *Umjetnine starijih povijesnih razdoblja u posjedu obitelji Vranyczany-Dobrinović*, (2016.), *Veličanstveni Vranyczanyjevi: umjetnički, povijesni i politički okvir života jedne plemićke obitelji*, Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Katalog izložbe, str. 146-152

Popis priloga

Slika 1 - Zagreb između 1850. i 1918.	26
Slika 2 - Vlaho Bukovac, Portret baruna Ljudevita Vranyczanyja, 1898.	26
Slika 3 - Zelena potkova s navedenim trgovima	27
Slika 4 - pogled na pročelje palače Vranyczany-Dobrinović	27
Slika 5 - pogled na glavni ulaz i svečani balkon Vranyczany-Dobrinović.....	28
Slika 6 - tlocrt prizemlja i 1. kata	28
Slika 7 - Plesna dvorana i Knjižnica.....	29
Slika 8 - Plavi Salon	29
Slika 9 – Boudoir.....	30
Slika 10 - Soba za bilijar i Blagovaonica.....	30
Slika 11 - oktogonalno predvorje na prvom katu	31
Slika 12 - Plesna dvorana u kojoj se nalazi Doneganijeva portretna bista biskupa Storssmayera	32
Slika 13 - ulazni vestibul	32
Slika 14 - niša sa skulpturom Ribara i sirena.....	33
Slika 15 - vrt palače 1899.	33
Slika 16 - Krist i preljubnica	34
Slika 17 - Bartolomeo Litterini, Midin sud, drugo desetljeće 18. stoljeća, strop glavnog stubišta u palači	34
Slika 18 - strop glavnog stubišta	35

Prilozi

Slika 1 - Zagreb između 1850. i 1918.

Slika 2 - Vlaho Bukovac, Portret baruna Ljudevita Vranyczanyja, 1898.

Trgovi Zelene potkove:

1 Trg Nikole Šubića Zrinskog	5 Botanički vrt
2 Trg Josipa Jurja Strossmayera	6 Trg Marka Marulića
3 Trg kralja Tomislava	7 Trg Ivana, Antuna i Vladimira Mažuranića
4 Trg dr. Ante Starčevića	8 Trg maršala Tita

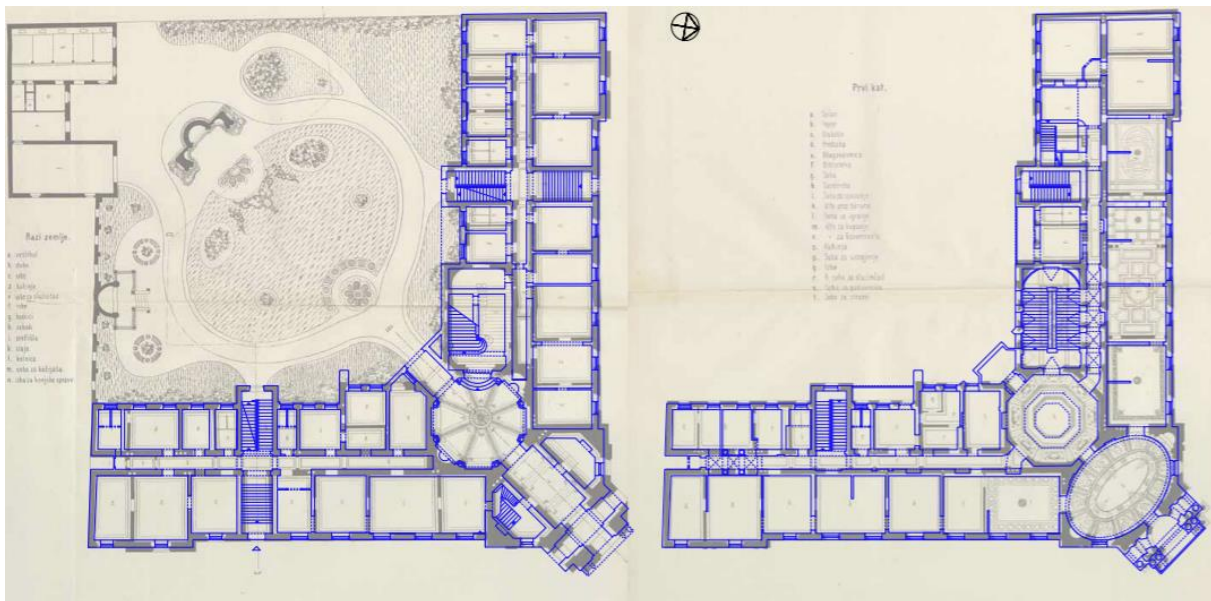
Slika 3 - Zelena potkova s navedenim trgovima

Slika 4 - pogled na pročelje palače Vranyczany-Dobrinović

Slika 5 - pogled na glavni ulaz i svečani balkon Vranyczany-Dobrinović

Slika 6 - tlocrt prizemlja i 1. kata

Slika 7 - Plesna dvorana i Knjižnica

Slika 8 - Plavi Salon

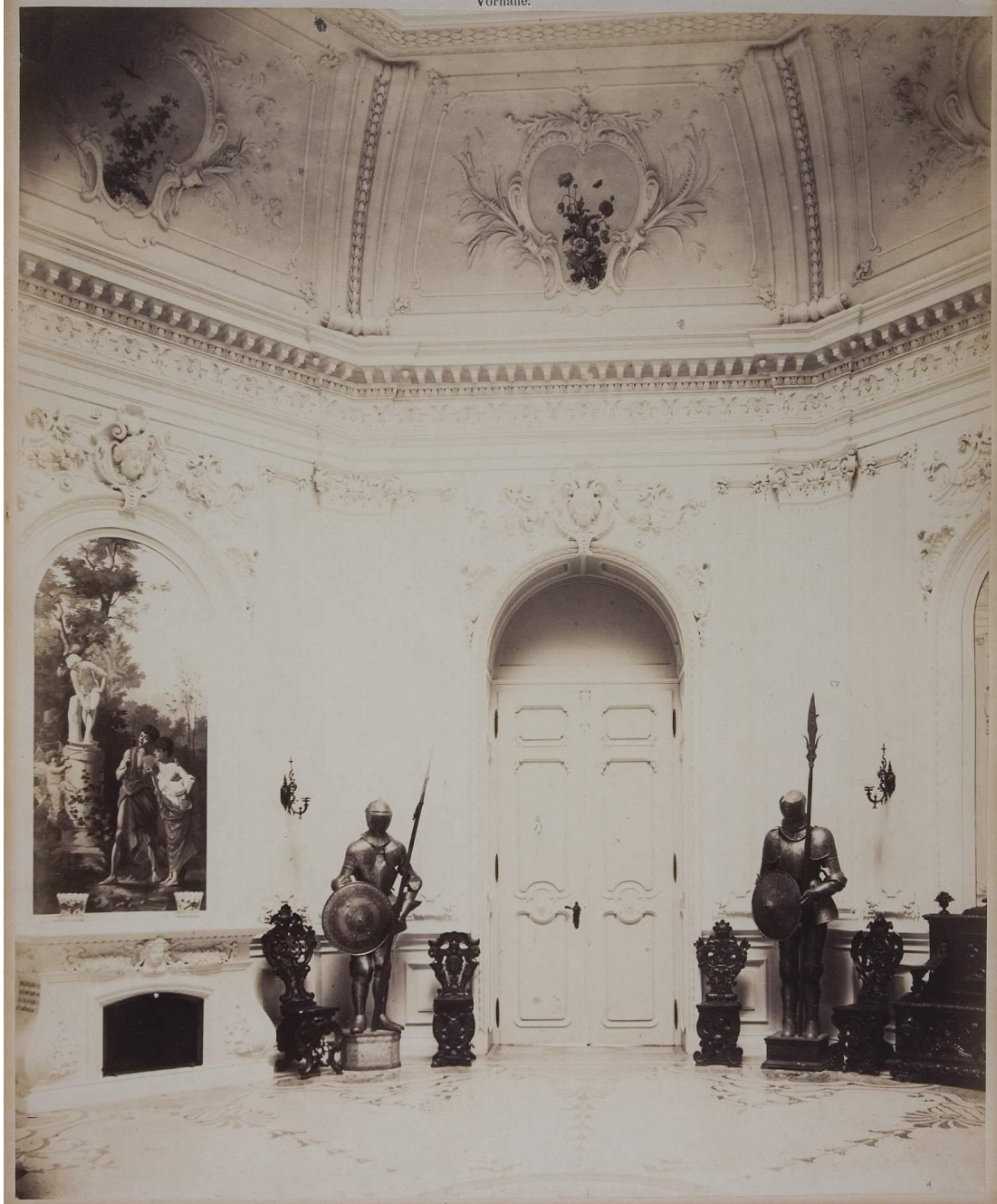
Slika 9 – Boudoir

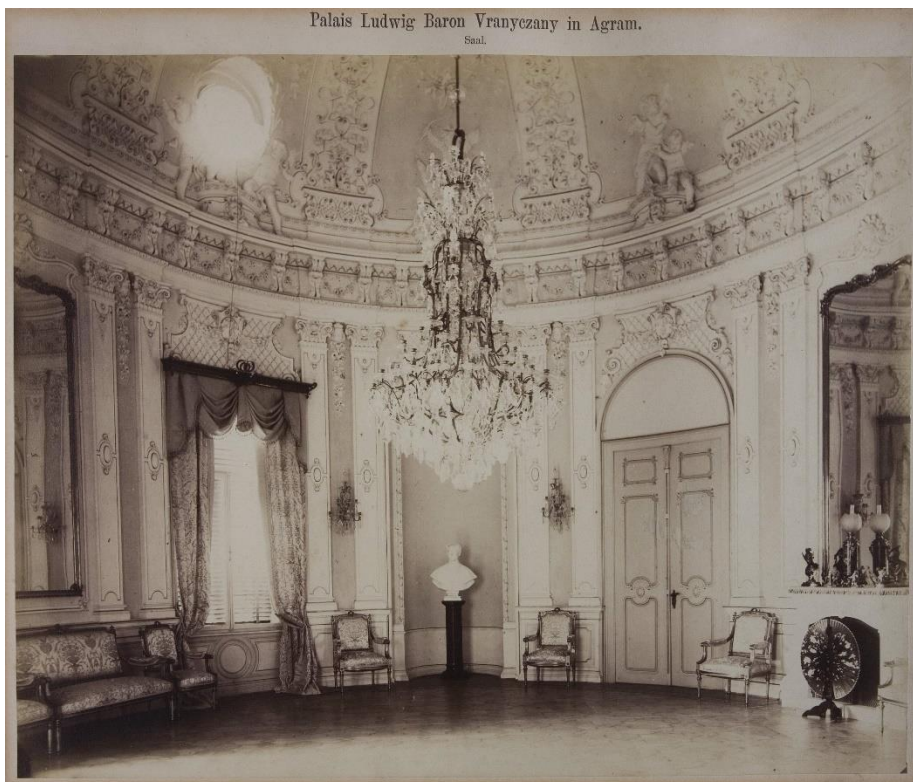
Slika 10 - Soba za bilijar i Blagovaonica

Palais Ludwig Baron Vranczany in Agram.
Vorhalle.

Slika 11 - oktogonalno predvorje na prvom katu

Slika 12 - Plesna dvorana u kojoj se nalazi Doneganijeva portretna bista biskupa Storssmayera

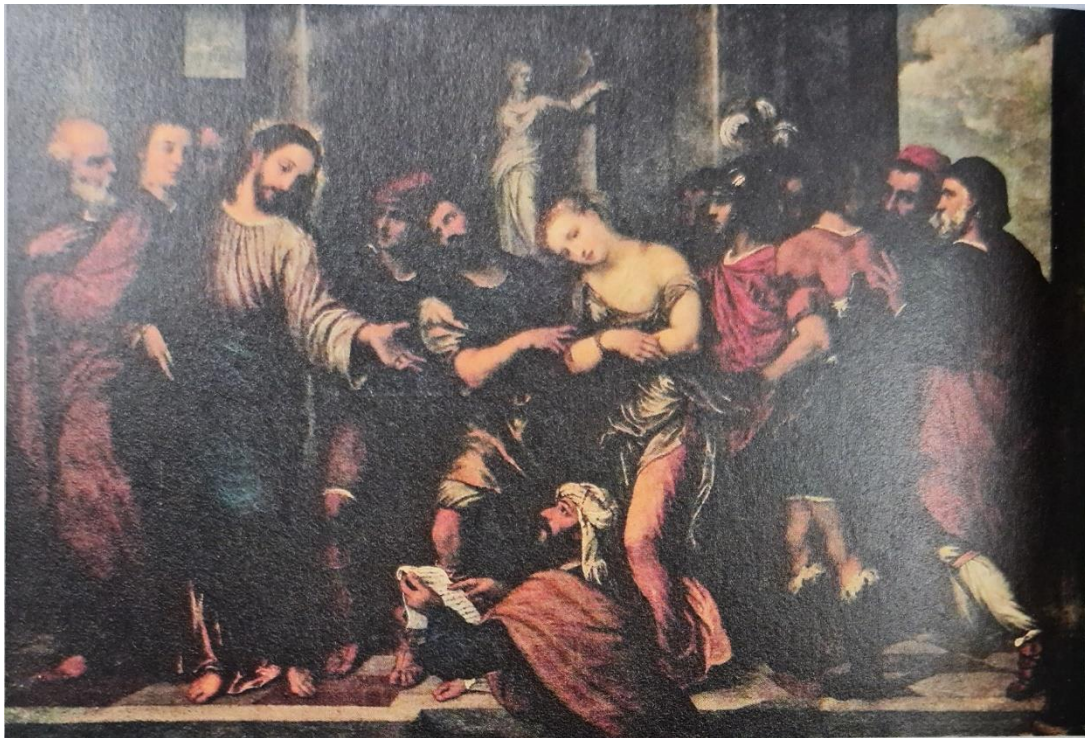
Slika 13 - ulazni vestibul

Slika 14 - niša sa skulpturom Ribara i sirena

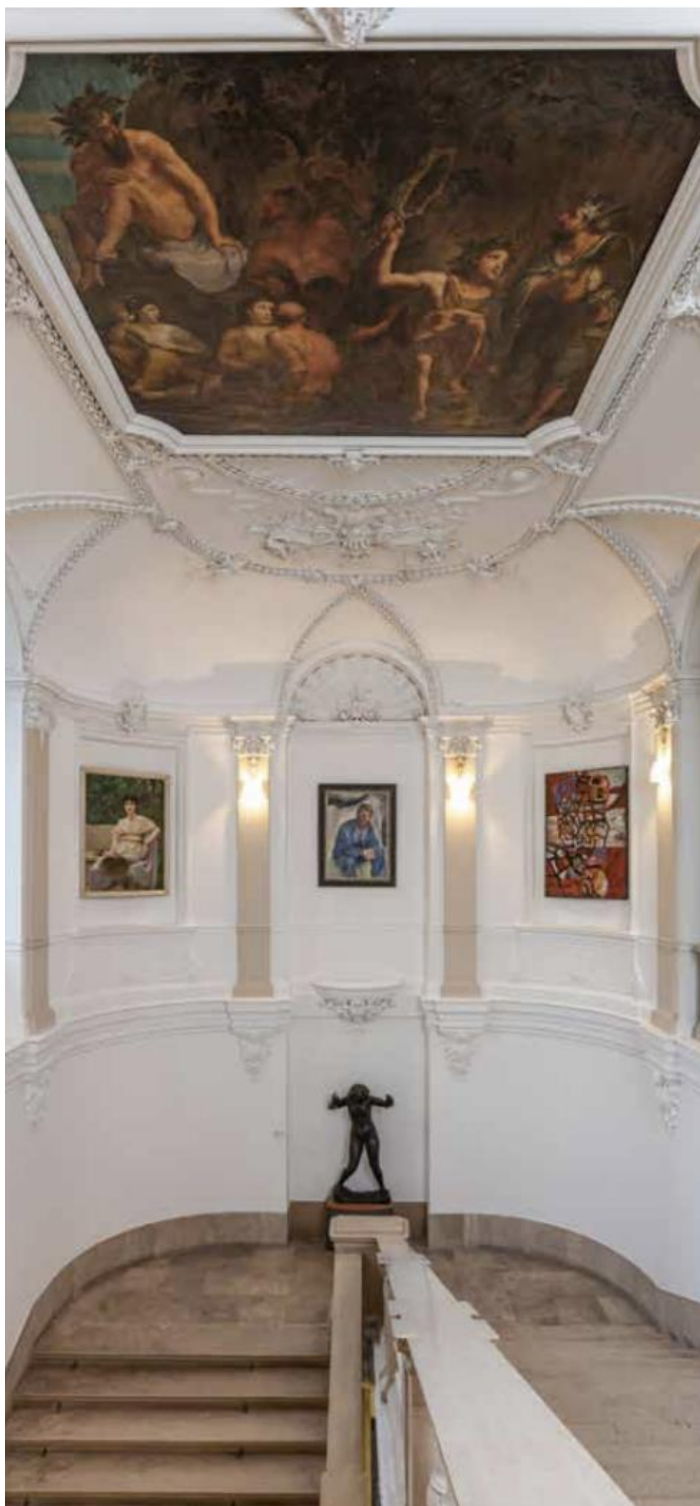
Slika 15 - vrt palače 1899.

Slika 16 - Krist i preljubnica

Slika 17 - Bartolomeo Litterini, Midin sud, drugo desetljeće 18. stoljeća, strop glavnog stubišta u palači

Slika 18 - strop glavnog stubišta